

08 dec Praktijkleren

We zijn in 1967, ik werkte vier weken in een timmerfabriek. Er werden grote bekistingen gemaakt, bijvoorbeeld voor onderdelen van scheepsmotoren en andere machines van Stork en antennesystemen van Holland Signaal. Indrukwekkend werk. Kisten met zware balken en enorme spijkers. Wanden van vloerdelen die dwars over elkaar gelegd werden en met pekpapier ertussen; tegen het zand van de woestijn werd mij verteld. Luchtdrukpistolen voor 2, 3 en 4 duimers; met de zware pistolen kon je de spijkers door de eternietplaten van het dak schieten. Hamerpistolen om de grotere nagels diep in het hout te jagen. De afkortzagen, die als een mes door de boter, het zware hout op lengte zaagden. Grote stalen spijkertafels waarop de spijkers vanzelf krom bogen bij het nagelen.

Als de bestelbriefjes de werkplaats binnenkwamen, gingen ze eerst naar het magazijn. Daar laadde iemand hout van de gewenste maat op een lorrie. Die lorrie ging naar de afkortzagen om met het hout korte metten mee te maken. Het op lengte gezaagde hout ging naar de spijkertafels en werd daar in de goede volgorde neergelegd. Er waren een paar voormannen, die dat controleerden. Als het puzzeltje er goed op lag, werd het vast genageld. Daarna werden van zes zijden de kleine kisten op de werkvloer in elkaar genageld. De grote kisten gingen in zes delen op de vrachtwagen. Ik spijkerde. Leuk was ook dat ik twee klasgenoten van de lagere school trof. We hadden elkaar zeven jaar niet meer gezien. Henk spijkerde en Herman was een voorman.

De eerste week had ik mijn handen vol aan hamertechniek. Ik kan nog steeds met mijn rechter en met mijn linkerhand in drie klappen een spijker zetten en in het hout jagen. En in twee klappen een spijker omslaan en terugzetten. Die eerste week vloog me een hamer uit de hand bij het zetten van een zware spijker, hoog aan een mega-kist. Die hamer raakte na cirkelboog in de lucht het hoofd van de chef van de werkplaats. Er viel een stilte, er klonk een vloek, er vloeide wat bloed en daarna ging alles gewoon verder. Dus nog maar even oefenen met de hamer.

De tweede week kreeg ik oog voor de arbeidsorganisatie. De strakke tijden van werken en pauzeren. De werkbriefjes die altijd op het eind van de werkdag nog binnenkwamen, zodat er overgewerkt moest worden. Hoera!

De derde week kreeg ik zicht op de verhoudingen tussen mensen. De naijver tussen de voormannen in de richting van de chef van de werkplaats. Ik was bijvoorbeeld verrast over de bemoedigende knipogen, toen mijn hamer bij de chef tegen het hoofd kwam. Dan was er de afstand die Herman tot mij hield omdat hij voorman was. En hoe al die mannen in die arena de opdrachten versierden die ze leuk vonden. De vierde week had ik het wel gezien. Ik deed fanatiek mee aan het zwikken tijdens de pauzes en was blij dat de laatste week snel voorbij was.

Vandaag de dag is praktijkleren actueel. Het wordt vooral gestimuleerd omdat het beroepsonderwijs er zijn bekostiging mee rond kan krijgen. Daar wordt bij verteld dat leerlingen en studenten in de praktijk meer kunnen leren dan op school. Een recent onderzoek van praktijkleren waarbij ik betrokken was, wees het volgende uit:

1. Praktijkleren gebeurt in zeer veel vormen; dat levert een mooi pallet van oefensituaties op.
2. In veel oefensituaties gaat de aandacht vooral uit naar het werkproces en weinig naar het leerproces.
3. Bij gesprekken over leerprocessen gaat de aandacht eenzijdig uit naar vakkennis en vakvaardigheid.
4. Gesprekken over belevenissen om zicht te krijgen de werksituatie en de eigen de rol verlopen moeizaam.
5. Leervragen die voortkomen uit praktijkleren, krijgen in de school meestal geen vervolg.

Wat leren we ervan? Praktijkleren omvat buitenschools leren en ook simulaties. Bij deze definitie kan de stage en ook het informeel leren worden gerekend. Ik gaf een persoonlijk voorbeeld van informeel leren, ruim veertig jaar geleden. Mijn conclusie op basis van onderzoek is dat praktijkleren wordt verheerlijkt en niet begrepen. Twee dingen:

1. Praktijkleren is fragmentarisch en gaat traag; op zichzelf is praktijkleren van beperkte betekenis.
2. Het benutten van praktijkleren vraagt een inspanning van de docent en van de school; dit wordt onderschat.

Waarom dan toch die mooie verhalen? Praktijkleren maakt diepe indruk! Ik kan mijn vier weken na ruim veertig jaar nog in detail navertellen; dat lukt me met geen enkele van de 200 maanden die ik als leerling en student in scholen heb doorgebracht. Een diepe indruk is één. En ik heb leren spijkeren; na vier weken bijna net zo goed als Henk. Henk had in zeven jaar niet zoveel anders geleerd; hij las zelfs geen krant. Ik zelf had een ULO-diploma - *A en B met middenstand*, dat zeiden we er altijd bij - en een hogelandbouwschooldiploma gehaald. Ik had daar zelf indertijd niet zo'n hoge pet van op, maar waardeer dat nu toch meer dan mijn op de werkplek verworven spijkercompetentie.

Toen ik naar de hogelandbouwschool ging had ik een melkdiploma en bij een loonwerker gewerkt. Tijdens de opleiding deed ik 4 plus 6 plus 8 weken stage. Met mijn kennis van praktijkrepertoire relativeerde ik de lessen van de school; vandaar mijn scepsis toentertijd. Ik had een docent mechanisatie, die wist wat een maaidorser was. Maar ook een docent melkkunde die nog nooit onder een koe had gezeten. De stageverslagen scoorden als je er maar lesstof in verwerkte. Ik heb al een leven lang kritiek op deze situatie. Het blijkt buitengewoon lastig om praktijkleren een betekenis te geven in de school. Ik ben ervan overtuigd dat het kan en moet, maar door onderschatting van deze opgave komt er niet van.

In Wageningen was het 'nog erger'. Toen ik net in de plantenziektkunde was afgestudeerd, stond ik met mijn vader voor een veld aardappelen. Hij was geen akkerbouwer en vroeg mij wat hij er mee moest. Ik stond met de mond vol tanden. Geen wonder. Toen ik vijf jaar later op een middelbare landbouwschool met leerlingen bij een akkerbouwer aan de slag ging, hoorde ik voor het eerst van *het* spuitgidsje. Ik waardeer dat ik weet hoe het pessarium van *Phytophthora infestans* door de epidermis van *Solanum tuberosum* dringt.

Echter, de relatie tussen expertise en praktijkrepertoire ontbreekt.